

u odbrani trenutnog statusa vjeronauke u školama, dok drugi (veliki broj medija i neke političke stranke, podvukao Dž.H.) ne skrivaju svoje protivljenje uopće postojanju vjeronauke kao predmeta u školama. Prema ovoj studiji tri su moguća pristupa uređenja vjerskog obrazovanja u našem obrazovnom sistemu. Osim održanja trenutnog statusa kao prvog mogućeg rješenja, drugo rješenje podrazumijeva potpuno ukidanje vjeronauke iz javnih škola i zvaničnih nastavnih programa i planova. Treće rješenje podrazumijeva svojevrstni kompromis i znači paralelno postojanje konfesionalne i nekonfesionalne vjeronauke kao paralelnih i neisključivih koncepta. Emina Abrahamsdotter u svojoj studiji, ujedno posljednjem tekstu u publikaciji, posebno se bavi razlozima zbog kojih roditelji podržavaju konfesionalno vjersko obrazovanje u školama, te njihovim stavovima o predmetu Kultura religija. Svoju podršku konfesionalnom konceptu vjerskog obrazovanja, prema studiji, roditelji pravdaju pitanjem identiteta, pripadnosti, ali i nedostatkom ponuđenih alternativnih rješenja. Autorica u uređenju vjerskog obrazovanja zagovara pristup utemeljen "na četiri osnovna stuba obrazovanja UNESCO-a i Toledo vodećim principima o podučavanju o religijama i vjerovanjima u državnim školama"³. Studija zagovara međureligijski koncept obrazovanja u državnim školama, koji uključuje svu djecu, te donosi niz preporuka nadležnim državnim organima, vjerskim zajednicama i roditeljima. Autorske studije predstavljene u publikaciji čine, s jedne strane, zbirni pregled postojećih dilema i nesporazuma koji se odnose na status vjerskog obrazovanja u zvaničnoj obrazovnoj politici. S druge, pak, strane, one donose i niz konkretnih, promišljenih i argumentiranih prijedloga koji teže platформи ili konceptu vjerskog obrazovanja koji znači potpunije ostvarenje funkcije vjerskog obrazovanja, uključivanje manjina, vjersko obrazovanje kao integrativni, a ne diskriminatorni faktor...ukratko, dostizanje svjetskih standarda u obrazovanju, koji nas ne uče da su drugi lošiji samo zato što se drugačije zovu, izgledaju ili vjeruju. Oni koji čine većinu u određenom društvu trebali bi, u pristupu ovakvim pitanjima, uvijek pokazati naglašeni senzibilitet prema manjinama. Naročito ako su sami iskusili rezultate razlikovanja ljudi po vjeri i imenu.

Dželaludin Hodžić

³ Emina Abrahamsdotter, "Preispitivanje modela religijskog obrazovanja u BiH", u: "Religija i školovanje u otvorenom društvu...", Fond otvoreno društvo BiH, Sarajevo, 2009. godine

STEREOTIPI I PREDRASUDE U MEDIJIMA PREMA ISLAMU: ZAR NA ZAPADU POSTOJI NEKI DRUGI BOG?

Marko, Davor. *Zar na Zapadu postoji neki drugi Bog?* Sarajevo: Mediaplan institut, 2009.

Termin "islamofobija" u javnom diskursu predstavlja novitet i pojavljuje se tek u 20. vijeku, međutim, činjenica je da se tragovi islamofobije mogu naći još u periodu poslanstva, kada Arapi mnogobošci uz pojedina jevrejska plemena, u "Muhammedovoj vjeri" vide opasnost po svoj tadašnji svjetonazor. Njenim prvim stvarnim manifestom mogla bi se okarakterisati hidžra, prinudno napuštanje Mekke zbog nemogućnosti ostvarenja daljnog prosperiteta muslimanske zajednice.

Naknadno su historijske epohe dalje određivale odnos između muslimana i Zapada, a najnoviji sukob omeđen je terorističkim napadima od 11. septembra, kada se islam i muslimani zvanično nominiraju prijetnjom današnjim zapadnim vrijednostima. Fenomen islamofobije i širenja antimuslimanskog raspoloženja prema islamu i muslimanima, posebice u BiH, bili su, nažalost, zamajac i u procesima buđenja nacionalne svijesti naroda na Balkanu, čije su posljedice danas skoro nesagledive.

S obzirom kako nema sumnje da u bh. medijima i danas postoje elementi islamofobije, da su šutnja i nedostatak istraživanja u identifikiranju njenih potencijalnih manifesta direktna opasnost, knjiga "Zar na Zapadu postoji neki drugi Bog" predstavlja istinsku dragocjenost. Knjiga je rezultat višegodišnjeg istraživačkog rada i njenu teoretsku osnovu predstavlja magistarska teza "Islamofobija 'lično': od političkog projekta do kobnih posljedica", autora mr. Davora Marka.¹

Među razlozima koji su okupirali istraživačku pažnju u namjeri istraživanja lica ovog fenomena autor navodi:

- "Islamofobija" je prevashodno zasnovana na pogrešnim premisama da je 1 Davor Marko, rođen je 10. oktobra 1980. godine u Osijeku (Hrvatska), odrastao u Subotici, diplomirao na studijama novinarstva u Beogradu, magistrirao na programu Demokracija i ljudska prava u Sarajevu i Bolonji. Posljednjih pet godina živi i radi u Sarajevu kao novinar, medijski analitičar i istraživač, koordinator projekata. Zaposlen je u Centru za interdisciplinarnu postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu. "Zar na Zapadu postoji neki drugi Bog" autorski mu je prvijenac.

islam nužno zao i nasilan, u javnosti podržane negativnim stereotipima i predrasudama prema muslimanima, bez obzira na različitosti koje postoje u muslimanskom svijetu;

- Širenju negativne slike o islamu i muslimanima u velikoj mjeri su doprinijeli i mediji, stvarajući u javnom mnijenju takav diskurs o islamu i kod najobičnijih ljudi koji nisu bili u dodiru sa islamom i muslimanima stvara osjećaj nelagode, neprijateljstva i konfrontacije;
- Strah, diskriminacija na bazi pripadnosti islamskoj religiji i kulturi, često su rezultat nedovoljnog znanja o "drugom", medijske izolacije, selekcije informacija;
- "Islamofobija" se kao rezultat "selektovane" i "kreirane" slike o "drugom", namjere i pogrešne interpretacije, može shvatiti kao *isključivo politički projekat*.

Posljednje shvaćanje islamofobije kao političkog projekta autor dalje obrazlaže njenim historijskim kontekstom u kojem se nakon poraza komunizma javlja potreba za identifikovanjem novog, "drugog", novog "neprijatelja" Zapada i liberalnih vrijednosti na svjetskoj sceni. U prilog ovome, autor navodi Huntingtonov "Sukob civilizacija", koji identifikuje islamsku civilizaciju kao potencijalnu opasnost na svjetskoj sceni. Nova polarnost Zapad vs. islam korištena je posebno nakon terorističkih napada u septembru 2001., kao opravdanje za opštu satanizaciju muslimanskog svijeta.

Nakon poglavlja o povijesti međunarodnih odnosa i fenomena globalizacije, autor značajan prostor posvećuje predstavi islama kroz vjerodostojan historijski presjek, kroz suprotstavljene stavove različitih autora osporava nespojivost islama i demokratije, ali i identifikuje uzroke pogrešnog tumačenja islama, koje njegovi kritičari pronalaze u "spornim" stvarima poput tretmana religijskih manjina, poziciji žene u islamu, kažnjavanju i apostaziji.

Prisustvo fenomena islamofobije u antiislamskom diskursu, u globalnom kontekstu, autor ilustruje brojnim studijama i istraživanjima, slikovitim i pomalo uznemirujućim primjerima marginalizovanja pripadnika muslimanskih zajednica u Evropi, pa je naš kontinent s pravom moguće okarakterisati kolijevkom netolerancije. Nakon globalnog konteksta, evidentno je i da naše, bh. društvo, obiluje različitostima, pa je ove teme bilo potrebno preseliti i u okvire bh. društvenog realiteta, uz osvrt na povijest nacionalnih sukoba, genocid i etničko čišćenje, te ulogu bh. muslimana kao neotuđivog dijela autohtonog evropskog miljea. Nanovo je potcrtana uloga medija

u širenju antimuslimanskog raspoloženja, uloga u službi zločina, i danas u službi interesnih grupa.

Posebno indikativno je posljednje poglavlje koje sadrži istraživanje i analizu o tretmanu islama u štampanim medijima BiH, sprovedeno u periodu od 15. jula do 15. septembra 2008. godine. O islamu su u tom periodu izvještavala/pisala 23 štampana medija (12 dnevnih i 11 periodičnih). Tokom dvomjesečne analize, odnosno 63 dana obuhvaćena analizom, identifikovano je 558 medijskih objava koje se odnose na islam, što znači da se o islamu, u obuhvaćenom medijskom uzorku, pisalo od osam do devet puta dnevno. Drugi zanimljiv rezultat istraživanja govori da su islamu dnevno posvećivane nešto više od tri stranice.

Najviše objavljenih tekstova o islamu imalo je negativan sadržaj, 239 objava ili 43 posto, 222 objave imale su neutralan sadržaj, što je 40 posto, dok je pozitivnih bilo svega 97 ili 17 posto. Ovako porazni podaci ne idu u prilog tvrdnjama onih koji do iznemoglosti ponavljaju da se u BiH o islamofobiji govori bez potrebnih obrazloženja i uz nerelevantne primjere.

Nije zgoreg i nimalo zlonamjerno, s obzirom na kvalitet ovog istraživanja, spomenuti i dvije zamjerke iznesene u recenziji mr. Ahmeta Alibašića: "Tu i tamo autor se poziva na senzacionalističke (Gilles Kepel) pa i maliciozne autore (Hasan A. Sekkaf), koji su dobrim dijelom proizveli problem kojim se ova knjiga bavi... Moja druga zamjerka odnosila se na jednu predrasudu kojoj se, po našem sudu, autor nije uspio dovoljno oduprijeti, a to je uvjerenje da od aktuelnog lidera Islamske zajednice ne može doći ništa dobro. Čini nam se, naime, opravdanom autorova kritika onih medija koji odveć nekreitički pišu o reisu-l-ulemi, ali nam se isto tako čini da se izvještavanje medija koji šest puta objavljuje anonimno pismo u kome se napadaju njegovi postupci ili ga se naziva lažovom i nakon što je javnost upoznata sa istinitošću njegovih iskaza, ne može nazvati argumentiranim, kako je autor negdje okvalificirao pisanje tog medija. S druge strane, taj, kao i drugi srodni mediji, potpuno zanemaruju pozitivnu ulogu lidera islamske zajednice u BiH, bilo da je riječ o demokratiziranju jedne bh. vjerske zajednice u kojoj je moguće javno, uporno pa i neargumentirano kritizirati njenog lidera bez straha od sankcija, doprinosu radu Međureligijskog vijeća, brojnim međunarodnim priznanjima, članstvu u naučnim akademijama, uspješnom predvođenju muslimanske delegacije u Vatikanu ili obraćanju saudijskom kralju u ime muslimanskih znanstvenika okupljenih u Mekki. Naprotiv, ono na čemu se drugima čestita njemu se zamjera." Međutim, kako je recenzent i istakao, ove

primjedbe ne mogu zasjeniti sjajan posao koji je napravljen ovim istraživanjem. Prava vrijednost ovog naučnog pregleda biće prepoznatljiva tek u vremenu koje slijedi, zbog sve aktuelnije potrebe istraživanja fenomena islamofobije u BiH.

Knjigu je izdao *Media plan institut* iz Sarajeva, uz podršku regionalnog programa za medije *Fondacije Konrad Adenauer* u Sofiji.

Ismet BEĆAR

SUDBINA MUSLIMANA ARAPSKOM JEZIKU¹

Egipatska ambasada u Sarajevu je izdala prijevod knjige pod naslovom *Sudbina muslimana*², autora dr. Nijaza Durakovića³, a njen prijevod na arapski jezik sačinio je dr. Subhi Wesim Tadefi.

Za knjigu se može reći da je 'pisana panorama' povijesti Bosne i Hercegovine. Ona čitaocu pruža bogatstvo podataka o povijesti Bošnjaka i države označene navedenim nazivom. Autor ističe da je „Bošnjaci“ historijski naziv za muslimane Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Sandžaka, kao i druge muslimane iz bivše Jugoslavije. Ovim nazivom se označavaju i muslimani koji su se iz ovih krajeva iselili u Tursku. Autor kaže da su Bošnjaci, zbog geografskog položaja koji ih drži između različitih civilizacija i kultura – to su ranije bile zapadna (katolička), istočna (islamska) i bizantijska (pravoslavna) – te zbog ratova i sukoba na relaciji Istok-Zapad koji su trajali više od 1000 godina, stalno predmet ekspanzionističkih ambicija pape, Bizantijaca, ugarskih vladara, hrvatskih i srpskih vođa. Zbog toga su 'dobri Bošnjani', većinom bogumili, izlagani pokoljima i progonima. Djelo *Sudbina muslimana* napisano je za vrijeme rata. To autor potvrđuje ističući da je knjigu pisao u augustu 1992. godine. Zato u pisanju ponekad do izražaja dođu i emocije. Priznajući to, autor kaže: "Ovu knjigu sam pisao u trenucima izrazite rastresenosti, nedefinisanih emocija, grčevitih preokreta i jake političke napetosti."

1 Rad je objavljen u časopisu *Ibdā'*, br. 10-11., proljeće/ljeto 2009. godine, str. 272-278.

2 Naslov izvornika na bosanskom jeziku je *Prokletstvo muslimana*. U prijevodu koristimo naslov koji su prevodilac i autor prikaza djela odabrali za arapski jezik. Opširnije u nastavku rada.

3 Nijaz Duraković je rođen u Stocu 1949. godine. Objavio 16 knjiga i preko 200 studija, istraživačkih radova. Bio je predsjednik SKBiH, predsjednik SKBiH - SDP, predsjednik SDPBiH, član ratnog Predsjedništva RBiH itd. Sada je redovni profesor na Fakultetu političkih nauka na predmetima "Usporedni politički sistemi" i "Međunarodni odnosi".

Kao rezultat duševne boli koju je pisac osjećao u vrijeme pisanja djela, nalazimo poneku hiperbolu, kao npr.: „Ovo je uistinu jedini narod na zemlji kojem se negira pravo na postojanje.“

Na osnovu prijevoda se može reći da je autorov stil pisanja veoma praktičan. To je prevodiocu omogućilo da jasno iskaže poglede autora, da njegovo pisanje uskladi s jasnim izrazom i stilom arapskog jezika. Da bi pojasnio na koji način se stanovništvo Bosne i Hercegovine borilo i zalagalo za ostvarenje nacionalnih prava, te kako su uspjeli osigurati neovisnost, autor vješto prelazi s jedne na drugu misao; na jedan krajnje lijep način ukazuje na ambicije pojedinih sila koje su se ticale Bosne. *Sudbina muslimana* pobuđuje najskrivnije osjećaje i posebna emotivna stanja kod čitaoca. Stoga je štampana više od pet puta, što je iznenadilo i samog pisca. Pisac ističe jedan detalj o knjizi, a to je možda i najznačajnije što možemo reći o njoj: „Nedostajala mi je naučna metoda, sistem, jasna i stroga klasifikacija, sreden stil. Istini za volju, u Sarajevu tada nije bilo moguće pisati na drugi način.“

Nacionalna biblioteka i Orijentalni institut u Sarajevu su već bili stradali u požaru, a pored toga, nije bilo moguće doći do literature i određenih referenci u Gazi Husrev-begovoj biblioteci. To me je sve primoralo da se pouzdam u informacije i podatke koji su se zadržali u mojoj slabšoj memoriji.“

Pokušat ću prikazati knjigu i predstaviti pisca na osnovu vlastite metode čitanja i na temelju naučnog čitanja kako bih slijedio i iz djela prenio emotivnost pisca.

Osvrt na pisca kroz djelo

Čitajući djelo *Prokletstvo muslimana* možemo identificirati nekoliko obilježja ličnosti i emotivnih stanja pisca:

1. Osjećaj gorčine zbog onog što se dešavalo u njegovoj zemlji. Taj osjećaj nije svojstven samo piscu niti se može vezati isključivo za njega, već su ga dijelili svi stanovnici Bosne i Hercegovine, jer su uvedeni u strahote rata koji nisu željeli.
2. Aktivan odnos prema svemu, kako se ne bi zadovoljio spomenutim osjećajem. On je to pretočio u jedan historijski rad u kojem je prikazao brutalne postupke kojima su bili izloženi njegovi sunarodnjaci.
3. Kontinuirani naponi koje prepoznajemo u njegovome mukotrpnom ustrajavanju oko izdavanja djela, a potvrđuju ih autorove riječi: „Prvo izdanje knjige se desilo u šejtanskim uvjetima.“ Drugo izdanje je pokušao objaviti u Zagrebu, ali nije uspio jer se glavnom sudiji Hrvatske nisu dopali neki dijelovi knjige. Knjigu je, ipak, objavio u Sisku. Treće izdanje je, također,